

Ez kétszeres tény. Először is azért, mert mellőzi annak az embernek szereplését, akinek a mi megmozdulásunk indításában, jellege kialakításában és programja megfogalmazásában legfontosabb része volt. Ezt irodalom-politikai, taktikai meggondolásokról sok helyütt elhallgatják; tudom, Ön nem azért teszi. Én azokkal a meggondolásokkal sem szállok vitába, kivált nem a magam védelmében, mert, ha mint magánember, fájdalmas büszkeséggel gondolok is vissza a kötetlékekre, melyek hozzá fűztek, mégsem hiszem, hogy attól, ha barátja és szerkesztő-társa voltam, jobb vagy rosszabb íróvá, tisztább vagy tévetegebb szemü gondolkozóvá lettem volna. De az ő nevében, aki tartott arra, hogy minden komolyan leirt és kimondott szavát komolyan vegyék, nem engedhetem meg magamnak azt a szerénytelenséget, hogy mint ~~XXXXXX~~ annak a csoportnak vezére ünnepelem vagy utlegetsem magam /a kettő sokszor egyre megy/ amelynek ténylegesen ~~ő~~ legalább annyira volt vezére, mint magam. Lehet őt megróni, még géniuszának elismerése közben is, hogy ezzel téves utra lépett, ha ugyan téves volt az az út - ahogy én rovom meg gondolatban Dosztojevszkit és Balzacot, anélkül, hogy akár az alkotásuk nagyságát vonnám kétségbe, akár elvbarátokká igyekezném őket fátyolozni; s lehet másfelől minket vádolni azzal, hogy szellemi és politikai vezérletre alkalmasnak minősítettünk egy embert, akit már akkor, ezt bevallom, legalább is potenciálisan elmebetegnek tartottunk. Ez utóbbi miatt engem ért is szemrehányás, bár nem írásban, hanem szóban s nem ma, hanem annakidején, amikor olyanok óvtak ettől a társulástól, akik a halála ~~XXXXXX~~ úgy viselkedtek, mintha őt óvták volna. De félek, magam is belemelegszem az irodalom-politikába; elég legyen tehát erről annyi, hogy ~~XXXXXX~~ vállalom a felelősséget az ő társadalmi eszméinek komolyan ~~vétele~~^{emléke} miatt, még ha ~~ezért~~ elmegyógyászati feddésben részesülök is; de nem azért, hogy az ő szerepének elsikkasztásával a magamét nagyobbítsam.

Másodszor és főképen pedig azért kár, hogy Ön csak későbbi évfolyamainkat látta, mert éppen a kezdeti idő volt az, amikor programunkat, elveinket aránylag legvilágosabban fogalmaztuk meg. Aránylag, mondom, mert, mint erre Ön is gyakran utal értekezésében, az illegális sajtón kívül nem volt hely, ahol egészen világosan lehetett volna. Ám a cenzura a Szép Szó indulása óta fokozatosan nyomasztóbbra vált; eleinte József Attila is, én is, Gáspár Zoltán is, Fejtő Ferenc is leirhattuk azt, hogy "néparcvonal" és "népfront" s hitet tehattünk mellette - ha némi ködös körül-táncolással is, de leirtuk - később ez már fizikai lehetetlenség volt; legföljebb a soros ügyész szerzett volna tudomást róla, mielőtt a lapot elkobozza (két vagy három napig, már nem emlékszem pontosan az időre, kinyomva kellett feküdnia, mielőtt a terjesztés megkezdődhetett). Szóval, az Önhöz került évfolyamokban már abban kellett biznunk - jobb híján - hogy a közönségünk emlékszik régebben tett elvi kijelentéseinkre s tud építeni arra a tényre is, hogy

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.